

<https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-39-30>

УДК 351.746.1

І. О. ПАНОВ

доцент кафедри правоохоронної діяльності

Навчально-наукового інституту № 5

E-mail: panov.i.a@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0704-6605>

Харківський національний університет внутрішніх справ

м. Харків, Україна, 61157, Проспект Льва Ландау, 26,

ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН, ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІСНУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ

АНОТАЦІЯ. Вступ. У статті розглянуто питання державного кордону, як одного із елементів, що забезпечує існування суспільства і держави. На сьогодні питання державного кордону є досить важливим не тільки з точки зору збереження суверенітету держави, а і з теоретичної сутності. Кордон виступає засобом автентичності, об'єднання, визначення сфер дії органів влади, державних інститутів, сфери дії права, гарантій безпеки тощо. Тобто саме ним визначається межі існування усіх елементів, що належать державі. Тоді постає питання визначення сутності державного кордону, як засобу забезпечення існування суспільства та держави.

Короткий зміст основних результатів дослідження. За для дослідження визначеної теми були розглянуті основні компоненти, які визначають складову предмету дослідження. А саме було розглянуто питання суспільства, держави та кордонів держави, що є основним елементом даного явища. Визначено, що суспільство це сукупність які проживають на спільній території та пов'язані спільними інтересами. Державу визначено, як політико-територіальну організацію суспільства на конкретній території, де діє правова система, існують органи влади, система оподаткування, армія, а також факультативні елементи так, як: прапор, герб, гімн, грошова одиниця, мова. Державний кордон виступає об'єднуючим елементом суспільства та держави, а також ознакою яка гарантує єдність існування членів суспільства на певній території та сферу розповсюдження влади органів держави, правової системи.

Висновки. Дослідивши наукові погляди та здійснивши аналіз отриманих результатів було встановлено зв'язок державного кордону із ключовими складовими дослідження, а саме суспільством та державою. Визначено, що суспільство є першочерговим явищем яке зумовлює виникнення держави, як засобу організації його членів та управління ними. Право виступає засобом впливу держави на суспільство шляхом регулювання суспільних відносин. Державний кордон є основним елементом державного явища, що визначає межі існування держави в якій проживає суспільство (тобто також визначає межі існування суспільства) та сферу дії права, ти самим виступає засобом забезпечення існування суспільства та держави.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: держава, суспільство, державний кордон, територія, правова система.

Як цитувати: Панов І. О. Державний кордон, як засіб забезпечення існування суспільства та держави. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Право»*. 2025. Вип. 39. С. 281-289. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-39-30>

In cites: Panov I. O. (2025) The state border as a means of ensuring the existence of society and the state. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University, Series "Law"*, (39), P. 281-289. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-39-30> (in Ukrainian)

Постановка проблеми. Питання державного кордону, враховуючи існування військового стану в Україні та військові конфлікти у багатьох інших країнах, є досить актуальним. Кордон визначає межі безпеки, суверенітету, сферу розповсюдження політики держави, дії права тощо.

Досить часто кордон та його безпека розглядаються з точки зору території та необхідності її захисту від фізичного збройного впливу. Але ця проблема є більшою, а ні ж лише фізичне вторгнення. Дійсно, питання загарблення території існує тривалі роки з виникнен-

ня держав, але окрім фактичної втрати території, ресурсів тощо, втрачається сфера впливу влади на населення, сфера дії права на відповідній території, реальна дія правових норм, неможливість повноцінного виконання державою взятих на себе зобов'язань перед її громадянами, що залишаються на окупованій території тощо.

Саме державним кордоном встановлюється межі існування всіх ознак, що вміщує у собі держава (органи влади, населення, правова система тощо), що гарантує існування та розвиток суспільства..

Тому, постає питання яку роль відіграє державний кордон для держави, суспільства тощо. Аналізуючи значну кількість наукової літератури, а саме пов'язаної із вивченням держави, науковці стверджують, про те що постійним елементом, який є ознакою держави це її кордон. У разі відсутності чітко окреслених меж існування такого суспільного утворення, не вдається можливим визначити її, як суб'єкта права у зовнішніх та внутрішніх відносинах. Окрім того не можливо визначити сферу дії повноважень органів влади, як державного так і місцевого значення, а також сферу дії правової системи держави. Окрім цього постає проблема встановлення сфери розповсюдження статусу громадянина держави через відсутність конкретно визначеної території існування самої держави. Все це підтверджує не можливість існування такого явища, як «держава» без конкретизації її кордону, що визначають межі її утворення та дії. Це у свою чергу ставить під питання можливості існування влади, населення певної країни. Тому державний кордон хоч і досить загальний елемент, який є однією із ознак держави але його відсутність ставить під питання існування в загалом такого явища, як держави та суспільство.

Виходячи із цього слід розглянути основні елементи досліджуваного питання за для встановлення сутності визначеної наукової проблеми. Яка полягає у встановленні сутності значення державного кордону, як засобу забезпечення існування суспільства та держави.

Стан наукового дослідження теми. Розглядаючи наукове питання, що стало предметом дослідження даної статті, можна прийти до висновку, що воно є досить новим та не має конкретних наукових досліджень, які могли комплексно його охопити. Питання сутності суспільства є предметом дослідження багатьох вчених, дослідників які представляють соціологічну науку, а саме: Аблов А. Ф., Дворецька Г. В., Макс Вебер, Черниш Н., Козирев М. П. та інші. Державу розглядали такі наковці, як: Тополевський Р. Б., Цвік М. В., Білозьоров Є. В., Саміло Г.О., Волинка К. Г. та інші. Державні кордони розглядали такі науковці: Задорожний О. В., Клімова Г. П., Скакун О.Ф., Мікуліна М. М..

Мета. Метою даного дослідження є визначення сутності державного кордону, як засобу забезпечення існування суспільства та держави шляхом аналізу основних складових даного питання, а саме: встановлення онтології суспільства, як першочерговому елементу, що зумовлює виникнення та існування держави;

встановлення сутності держави виходячи із її ознак; комплексно проаналізувати значення державного кордону, як першочергової ознаки держави; становлення зв'язку державного кордону з існуванням суспільства та держави.

Основні результати дослідження. Перші держави із визначеними межами їх існування почали виникати багато століть тому. Обумовлення виникнення держав відбулось завдяки існування суспільства та його розвитку у соціальному, політичному, управлінському, економічному, культурному тощо плані. Даний розвиток багато в чому досягається за рахунок спільної праці його членів, їх правильній організації та управління суспільством. Тому постала потреба у встановленні чітких меж існування суспільства, тобто території, на якій розповсюджуються легітимізовані, а пізніше легалізовані правила поведінки, існують органами влади, система оподаткування тощо. Тобто саме суспільство зумовило виникнення держави зі всіма її ознаками.

Суспільство є у першу чергу об'єктом дослідження такої науки, як соціологія. Його визначення опосередковано надає філософія та інші суспільні науки. Так, проаналізувавши всю багатогранність дефініцій поняття суспільства, можна навести найбільш обґрунтовані його визначення. Суспільство – розглядається, як центральна та досить загальна категорія соціології.

Думка соціологів по-різному розглядала категорію «суспільство». У тодішні роки поняття «суспільство» порівнювали з поняттям «держава». Інші наковці вважали державу природним утворенням, видом спілкування, яке має напрям на досягнення спільного блага, тоді як сім'я і селище розглядалися, як для задоволення щоденних потреб, котрі базуються на відносинах дружби, як вищого рівня взаємного спілкування. Також є погляди вчених, які вважали, що суспільство – це суверенна від індивідів, незалежна, надіндивідуальна реальність, висхідними, якої є соціальні факти як продукти взаємодії людей [1, с. 38]. Суспільство – це певний складний вид організації соціального життя. Воно містить в собі всю різнобарвність постійних соціальних відносин, усі інститути й спільноти, які локалізовані в рамках певних державно-територіальних кордонів.

Суспільство – це найбільше об'єднання людей з усталеними відносинами між ними, різною взаємодією, спільною територією, історією та культурою [2]. Тобто виходячи із цих поглядів суспільство розглядалося, як сукупність усіх осіб, що проживають на певній території, яка визначена державними межами.

Однак є інші погляди, що визначають суспільство по іншому

Суспільство — це певна спільнота історично обумовлених зв'язків і взаємодій, що виникли між людьми у процесі їх життя [3]. У різному значенні даного терміну, суспільство — це сукупність усіх засобів відносин та форм об'єднання людей, в якій знаходить свій прояв їх взаємозалежність один від одного і які виникли історично. У вузькому змісті суспільство є структурно або генетично визначеним типом комунікації людей, який постав як певна історична цілісність або система [4, с.148]. Суспільство — це живий організм, змістом якого є залежність всіх соціальних підсистем, а саме від економічної; це сукупність відносин між особами, що формуються та історично розвиваються у процесі спільної діяльності [5, с.57].

Суспільство не існує без людей, а тільки як система взаємодіючих людей, без яких воно немислиме і неможливе, як неможливе будь-яке явище без його складових [6, с.77]. Дійсно, слід звернути увагу, що першочерговим та невід'ємним елементом у суспільстві є людина. Суспільство — це певна кількість історично визначених зв'язків та відносин, які склалися між людьми в процесі їх життя [7, с.34]. Отже, суспільство являє собою певну сукупність осіб, які спільно проживають на певній території та мають відповідні взаємозв'язки, що мають прояв у різних видах суспільних відносин — інформаційних, фінансових, культурних тощо. Тобто дана сукупність людей у першу чергу об'єднана між собою через існуючі інтереси осіб, які проживають на спільній території. Тому їх, у першу чергу, об'єднує територіальна ознака співіснування. У зв'язку із цим була утворена держава. Із виникненням суспільства та його потребою в існування організації та керуванні його членів, пов'язують теорії виникнення держав.

Розглянемо більш детально теорії походження держави та їх сутність за для встановлення взаємозв'язку держави для суспільства, як основних компонент досліджуваного питання.

Існує численна кількість теорій походження держави, які визначають причини її виникнення. До таких теорій можна віднести, наприклад, патріархальну та психологічну теорії.

Патріархальна теорія походження держави ґрунтується на думці про те, що держава виникла із патріархальної сім'ї в наслідок її збільшення та угрупавці сімей у племена, а також союзи племен, народності. Тобто дер-

жава виникає у результаті природного покликання до сімейних взаємин, спілкування, а відповідно влада держави (монарха) є продовженням влади батька (патріарха) у сім'ї, що має державно-власницький характер [8, с.25]. Відповідно до даної теорії держава виникала із сімей та існувала у межах знаходження відповідної сім'ї, її об'єднання.

Психологічна теорія походження держави являє собою погляд на виникнення держави, який передбачає властивості людської психіки індивіда жити в колективі, його прагненням до пошуку правителя, вказівками якого можна було б керуватися у своєму житті, необхідністю підкоряти та підкорятися. Для пояснення своєї ідеї науковці, що визначили теорії посилаються на історичні приклади залежності свідомості людей від авторитета вождів, релігійних і політичних діячів, царів, королів та інших лідерів [9, с.13].

Відповідно до договірної теорії походження держави, державі передують «природний стан» осіб («природний стан» бачили, як царство необмеженої особистої свободи, загального благоденства або «війни всіх проти всіх»). Кожна особа мала природні, невід'ємні права, але у процесі динаміки людства права одних осіб вступають у суперечність із правами інших та порядок у суспільстві порушується, виникає насильство. Тому особи домовлялися встановити над собою інституцію, а саме державу, що відповідала б за дотриманням порядку, загальним інтересам та вимогам якої вони б підкорялися. Держава виникає внаслідок договору між людьми про свідоме самообмеження своєї свободи за для користі суспільних інтересів, спільного співіснування. Тобто, держава виникла внаслідок розумної волі народу. [10, с.55-56].

Отже, виходячи із наведених теорій походження держави, можна визначити потребу членів суспільства у спільному об'єднанні на певній території із встановленням єдиного апарату управління за для можливості співіснування та розвитку, що має наслідком виникнення держави.

Спільне об'єднання та створення апарату управління не можливе без визначення єдиної межі, кордону існування членів суспільства. Лише кордоном встановлюється межі спільного існування суспільства, дії правил поведінки, які існують у суспільстві та слугують засобом регулювання суспільних відносин, а також сфера дії управлінських повноважень.

За для визначення сутності державного кордону, спершу здійснимо дослідження основного поняття, а саме держави, яке містить у

собі складову ознаку, наявність державного кордону.

Є безліч поглядів науковців, вчених щодо сутності держави. Серед численних теорій, наведемо декілька змістовних понять. Держава це територіальне утворення. Вона реалізує управління на обмеженій державними кордонами території, що відіграє роль об'єднання щодо населення. Цією ознакою позначається деферента держави, як від організації родового суспільства, що виникло на основі з'єднання за кровними елементами, так і від ідеологічних, виховних, етнічних та інших формувань, кожне з яких створюється за певними ознаками [10, с.75]. Інші науковці визначають державу, як союз осіб, що перебувають на певній території та знаходяться під управлінням однієї верховної влади [11, с.34]. Тільки держава є організацією, яка представляє інтереси всього народу в межах своєї території і на міжнародній арені, у чому виражається така ознака держави, як суверенна влада, що здійснюється від імені народу [12, с.34].

У епоху буржуазії широке поширення мало онтологія держави, як сукупності (союзу) людей, території і влади. Одні прирівняли державу з країною, інші — із суспільством, ще інші — з колом осіб, що здійснюють владу [13, с.38]. Отже, виходячи із поглядів вчених можна визначити державу, як політико-територіальну організацію суспільства, що виникла з метою об'єднання та упорядкування його членів за для надання можливості суспільного розвитку. Як і будь-якому суспільно-правовому явищу, державі притаманні певні ознаки, які характеризують її сутність. До них можна віднести наступні:

По-перше, це народ, він є сукупністю індивідів, які об'єднані правовим зв'язком з державою. Цей зв'язок має форму в інститутах громадянства (у республіках) або підданстві (у монархіях).

По-друге, територія, це матеріальна база держави. Тобто частина земної поверхні, з якою історично зв'язаний народ держави, яка має певні кордони, що визнані міжнародним співтовариством. Територія держави — це певний простір, у межах якого реалізується державна влада, тобто просторове буття держави;

По-третє, державна влада це організаційно оформлена політична влада значної соціальної спільноти (народу, класу, стану), яка має верховенство у суспільстві та спеціалізованому апараті за для врегулювання суспільних відносин. [14, с.28-29].

Окрім цього можна дати більш ширшу диференціацію ознак держави виходячи із її

всебічних онтологій за для підтвердження важливості державних кордонів, як її невід'ємної ознаки. .

Держава □ це все суспільна організація, що забезпечує загальносуспільні потреби та інтереси, також об'єднує на цьому всіх осіб у суспільстві в одну цілісну систему. У порівнянні з державою, інші організації суспільства (партії, рухи, спілки, фонди, асоціації тощо) охоплюють тільки певні частини суспільства. Державою є універсальна організація, що консолідує суспільство з метою подолання суспільно важливих питань у різних сферах життя осіб.

Держава може бути представлена, як територіальна організація влади у країні. Державна влада в якій має свій вплив на усе населення в межах визначеного державним кордоном географічного простору □ території держави. За територіальним принципом об'єднання суспільства, у порівнянні з кровноспорідненим, виникає новий соціальний інститут — громадянство [15, с.27-28].

Але однією із першочергових та обов'язкових ознак держави, що зустрічається у всіх онтологіях даного терміну є територія держави. Дійсно, можна погодитись із поглядами вчених, що саме територія відіграє одну із вирішальних ролей у об'єднанні суспільства та забезпеченні виникнення і існування як держави, так і суспільства. Саме територією визначаються межі існування суспільства, сфера дії повноважень органів влади та правових норм. Держава, це певна політико-організаційна структура, що: охоплює все населення держави у межах певного кордону. Територія є матеріальною основою існування держави. Єдина лише територія не створює усю державу.

Територія тільки створює межі, у яких держава розповсюджує свою владу на суспільство, яке проживає на ній. Територіальна ознака створює громадянство, яке є юридичним зв'язком людини з певною державою, що має прояв у взаємних правах та обов'язках. Завдяки території, держава може забезпечувати та захищати права своїх громадян, а також інших людей, які знаходяться на її території. Без існування правової системи, законодавства в цілому держава не має можливості ефективно управляти суспільством, забезпечувати реалізацію ухвалених нею рішень [16, с.39-40].

Тобто саме територією визначається межі існування усіх приналежних ознак держави, що становлять її існування та межі дії правових статусів членів суспільства, межами його державного буття.

Територія характеризується наявністю певних кордонів у межах яких здійснюється державна влада, діє система права та існують гарантії забезпечення (охорони та захисту) прав, свобод та законних інтересів осіб, а також межі дії правових статусів осіб, які надані органами влади. Розглядаючи погляди вчених, кордони можна визначити, так: це невід'ємний і обов'язковий чинник створення цілісного державно-територіального організму. Без конкретно визначених кордонів, держава не може повністю реалізувати комплекс своїх суверенних прав. Від функціонування кордону держави залежить і динаміка міждержавних та прикордонних відносин. Кордон держави є визначенням рівня її цивілізованості та відкритості за для міжнародного співробітництва. Водночас існуючі, захищені правом та надійно захищені кордони держави є однією із умов охорони та захисту національної безпеки кожної держави. Фактично під державним кордоном слід розуміти лінію, яка не тільки визначає межі простору території держави, але і межі дії влади держави. Головним завданням кордонів держави є визначення просторових меж територіального верховенства держави та в зменшенні належної їй території, яка є матеріальною основою життєдіяльності народу та самої держави, забезпеченні їх захисту. Відповідним чином визначені та відомі державні кордони підтверджують право держави (титул) на певну територію.

Отже, державний кордон має нерозривний склад із усіх трьох основних елементів держави – територія, народ і влада [17, с.51]. Тобто державний кордон визначає межі території держави, межі існування суспільства у державі та межі дії влади. Окрім цього є більш широкі погляди щодо онтології території держави, які зможуть більш глибоко розкрити її сутність.

Територією є матеріальна основа держави. Це одна із умов, що дозволяє державі існувати. Без території держава не може існувати. Територією є простір держави, де у повній мірі існує влада політичної еліти, яка реалізується через норми права. Територія не є лише так звана тверда земля. До території входить також територіальні води, повітряний простір, надра. У всіх визначених місцях держава реалізує свою незалежну владу та має право захищати їх від зовнішнього вторгнення з боку інших держав та приватних осіб [18, с.164]. Доцільно визначають державну територію, як сукупність елементів – суша, вода, надра та повітряний простір. Територія держави є підсистемою держави з точки зору володіння сво-

єю структурою. Порушення цілісного територіального простору держави може мати спричинення втрати державної єдності в загалом [19, с.3-5]. Під значенням цілісної та недоторканної державної території, дані поняття не є тотожними. Забезпечення цілісної державної території має збереження її недоторканності. Разом із тим вторгнення збройних сил іноземної держави може не мати на меті окупацію території країни або її певної частини; та навпаки, відділення державної території може бути здійснено і за відсутності дій, що спрямовані на порушення територіальної недоторканності [20, с.242]. Окрім цього, слід звернути увагу, що територія це не тільки межі існування осіб, а ще й матеріальний потенціал держави, так як на відповідній території існують надра, копалини тощо.

Тому державний кордон є невід'ємним елементом існування держави, суспільства та права. У відповідності до меж державного кордону, певної території, визначається місце (територія) та сфера дії влади, місце розповсюдження владних повноважень органами управління держави, сфера дії законодавства, щодо сукупності осіб на яких воно розповсюджується, визначається кількість населення, яке проживає у державі, сфера дії правових статусів осіб тобто межі території реалізації наданих їм державою прав та свобод, обов'язків, громадянства, обсяг гарантій та межі існування самої держави. Тобто територія визначає сферу існування державно-правового буття та владну політику держави.

Питання державних кордонів підіймалося вченими досить давно та не одноразово наголошувалося на його важливості для забезпечення існування як самої держави, так і осіб що в ній проживають. Протягом останніх трьох десятиліть розвинулося значне покращення теоретичних знань про процеси виникнення кордонів та територіальне формування сучасних держав. Представники історичних, географічних, антропологічних, політологічних наук та дослідники міжнародних відносин здійснили значний аналіз історичних і територіальних процесів, які формують сучасні кордони у різних географічних районах.

Розвиток в даній галузі виник досить стабільними темпами. Вже значно тривалий час політичні та історичні географи мають перегони з різними «територіальними пастками», тобто розуміють національну державу як відповідну одиницю історико-політичного аналізу. Картографія, яка виникала у ході переговорів про кордони і в ході демаркаційних процесів, призвела до того, що кордон стали

розглядатися як різку лінію, яка поділяє незалежні території держав, а також міцно інтегрує прикордонні території (їх особливості та проблеми) у більш величну сітку абстрактної і однорідної державної просторовості. Затверджується, що саме факт лімітованості та визначення території держави на картах, а також за допомогою них призвів до «натуралізації» самих територій, кордонів та незалежності, а також є джерелом беззаперечного переплетення цих трьох елементів [21].

Дійсно, саме завдяки визначенню меж існування відповідних владно-суспільних утворень, можна говорити про ознаки державного буття. Питання територій та її прикордонної політики є також актуальним у ракурсі безпеки кордонів. Що у свою чергу гарантує можливість існування суспільства та самої держави. Прикордонна політика є відомою складовою високої міжнародної політики. Держави все частіше створюють інфраструктуру для «захисту» своїх кордонів. Введення терміну «прикордонної орієнтації» здійснюється з метою опису рівня, до якого держава прагне до просторового відображення можливостей контролю за умовами проникнення своїх національних кордонів. Орієнтація на кордони надає змогу проаналізувати опір глобалізації, зростаючий популізм та наслідки посилення прикордонної політики [22]. Виходячи із цього захист державних кордонів є складовим механізмом існування держави та суспільства. Окрім цього, кордони характеризують та структурують суспільне життя у всіх просторових масштабах, від місць до держави та від наддержавних елементів до значних геополітичних ліній розподілу. Проте значення кордонів у даних масштабах різне. Досить значні кордони існують між національними державами. Саме держава та її існуюча сила розширювати, звужувати або утримувати існуючі кордони сьогодні є темою обговорень у значенні глобалізації. Держава є досить важливою територіальною одиницею, що є посередником та контролює культурне, економічне та політичне життя, яке існує на «глобальному» та «місцевому» — масштабі, що на сьогодні часто розглядають як інтегрований «місцевий» рівень [23].

Історично, кордони розумілись як геополітичні кордони, що визначають межі між національними державами. Із глобалізацією вивчення кордонів відбулися переосмислення від обмеженого аналізу політичної економії географії до способів, якими люди, товари та інформація переміщуються через кордони та живуть у прикордонних районах. Антропологі здійснили значний внесок у вивчення кордонів

та прикордону, розглянувши способи, за допомогою яких культурно сконструйовані, кидають виклик двозначності внутрішньої/зовнішній або центру/периферії, а також є розвиваючими та проникними. У сукупності вимальовується картина кордонів, яка кидає виклик уявленню про те, що національні держави є повноцінними та тривалими [24]. Кордони – це територіальні, спірні та технологічні простори, де виникають та ухвалюються соціальні і політичні рішення, що призводять до різних геополітичних режимів влади [25].

Отже, виходячи із численних поглядів вчених, науковців, які підкреслюють важливість існування державного кордону, його непорушності та значущості, можна прийти до наступних висновків щодо сутності державного кордону, як засобу забезпечення існування суспільства та держави.

Висновки. Державний кордон є основоположним елементом, що об'єднує всі ознаки держави та забезпечує існування як суспільства, так і держави. Суспільство можна розглядати у більш широкому розумінні або вузькому. Якщо говорити про дане поняття, як сукупності усіх осіб, яке проживає на території всієї Землі, то ми говоримо про більш абстрактне його значення, тобто все населення. Розглядаючи більш предметно, суспільство є сукупністю осіб, які проживають на певній території. Визначальним елементом серед даних визначень є межі території існування членів суспільства. Тому суспільством є певна кількість осіб, які проживають на визначеній державними кордонами території.

Внаслідок виникнення суспільства, постала потреба в його управлінні, щоб забезпечити спільне існування та розвиток його членів. За для цього була створена держава. Держава є засобом політико-територіальної організації суспільства на конкретно визначеній території з притаманними їй ознаками. До таких ознак можна віднести: територію (що визначена державним кордоном), населення, апарат управління, правову систему, громадянство, армію, грошову одиницю, систему оподаткування, державні символи (прапор, герб, гімн).

Територія, яка окреслюється державним кордоном, виступає основним елементом, що закладає початок виникненню державності. Саме державним кордоном визначається межі існування суспільства та держави. Окрім цього окреслюються межі існування та функціонування державної влади, дія законодавчих та інших державно-владних приписів, що видаються уповноваженими на те органами, межі

здійснення прав, свобод та законних інтересів громадян, територія набуття відповідного громадянства держави, що визначає приналежність особи до держави (у вигляді правового зв'язку), а також межі дії гарантій з боку держави.

Тобто державний кордон є засобом забезпечення існування суспільства та держави через окреслення меж функціонування та розповсюдження усіх складових елементів держави і визначення території їх взаємозв'язку із суспільством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальна соціологія : конспект лекцій / А. Ф. Аблов. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2019. 130 с.
2. Суспільство, як соціальна система // ipt : сайт. 14.10.2024. URL: <https://ipt.nmu.org.ua/ua/library/soc/Society-as-a-social-system.pdf> (дата звернення: 14.12.2024)
3. Поняття суспільства // Studies : сайт. 14.10.2024. URL: https://studies.in.ua/sociology_seminar/515-ponyattya-susplstva.html (дата звернення: 14.12.2024)
4. Черниш Н. Соціологія. Курс лекцій : підручник. Львів : Кальварія, 2003. 543 с.
5. Козирев М. П. Соціологія : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 440 с.
6. Загальна соціологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / М. І. Пірен. Київ : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2014. 478 с.
7. Соціологія : підручник / М. П. Требін, В. Д. Воднік, Г. П. Клімова та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2010. 224 с.
8. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права : навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.
9. Лисяк О. І., Соколкін В. Л. Основи теорії держави : навч. посібник. Харків : УкрДУЗТ, 2019. 124 с.
10. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.
11. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
12. Саміло Г. О. Теорія держави і права : навчальний посібник. Запоріжжя : Просвіта, 2010. 348 с.
13. Волинка К. Г. Теорія держави і права : навч. посіб. Київ : МАУП, 2003. 240 с.
14. Теорія держави і права : навчальний посібник / Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г., Тицька Я. О., Атаманова Н. В., Арабаджи Н. Б. Міжнародний гуманітарний ун-т. Одеса, 2021. 193 с.
15. Теорія держави і права : навч. посіб. для підгот. фахівців з інформ. безпеки / О. О. Тихомиров, М. М. Мікуліна, Ю. А. Іванов та ін.; за заг. ред. Л. М. Стрельбицької. Київ : Кондор-Видавництво, 2016. 332 с.
16. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с.
17. Державна територія і державний кордон : навчальний посібник / Д. А. Купрієнко, Ю. А. Дем'янюк, О. В. Діденко. Хмельницький : НАДПСУ, 2014. 256 с.
18. Клімова Г. П. Концептуальні підходи до поняття «Держава». Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2015. № 2 (25). С. 161-169.
19. Ортинський В. Державна єдність і територіальна цілісність України, як об'єкти правового забезпечення. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». 2020. Т. 7, № 2. С. 1-9. DOI: <http://doi.org/10.23939/law2020.26.001>
20. Задорожний О. В. Становлення та нормативний зміст принципу територіальної цілісності держав як основного принципу міжнародного права. Університетська наукові записки. 2015. № 1. С. 231-248.
21. Paloma Puente-Lozano, Jacobo García-Álvarez Recent geohistorical research on boundary-making. Challenging conventional narratives on borders and modern state-building. Geography compass. 2022. Volume 16, Issue 1. P. 1-14. URL: <https://compass.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/gec3.12602> (дата звернення: 14.12.2024)
22. Beth A. Simmons, Michael R. Kenwick Border Orientation in a Globalizing World. American Journal of Political Science. 2022. Volume 66, Issue 4. P. 853-870. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/ajps.12687#:~:text=We%20measure%20border%20orientation%20using%20novel,%20geospatial%20data?msockid=22f0b8de3645628723b0aac9324560fb> (дата звернення: 14.12.2024)
23. Anssi Paasi Borders. The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization. 2012. Vol. I. P. 125-126. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9780470670590.wbeog050> (дата звернення: 14.12.2024)
24. Lauren D. Heidbrink Borders : The International Encyclopedia of Anthropology. Wiley-Blackwell, 2018. P. 1-5. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9781118924396.wbiea2029> (дата звернення: 14.12.2024)
25. Helga Tawil-Souri Borders : The Handbook of Media and Culture in the Middle East, 2023. P. 520-525. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/action/doSearch?AllField=borders> (дата звернення: 14.12.2024)

Стаття надійшла до редакції 20.04.2025

Стаття рекомендована до друку 27.05.2025

I. O. PANOV

Associate Professor of the Department of Law Enforcement Activities
Educational and Scientific Institute No. 5

E-mail: panov.i.a@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0704-6605>

Kharkiv National University of Internal Affairs
Kharkiv, 61157, Leva Landau Avenue, 26,

STATE BORDER AS A MEANS OF ENSURING THE EXISTENCE OF SOCIETY AND STATE

ANNOTATION. *Introduction.* The article considers the issue of the state border as one of the elements that ensures the existence of society and the state. Today, the issue of the state border is quite important not only from the point of view of preserving the sovereignty of the state, but also from the theoretical essence. The border acts as a means of authenticity, unification, determination of the spheres of action of government bodies, state institutions, the sphere of action of law, security guarantees, etc. That is, it is it that determines the boundaries of the existence of all elements belonging to the state. Then the question arises of determining the essence of the state border as a means of ensuring the existence of society and the state.

Summary of the main research results. For the study of the specified topic, the main components that determine the composition of the subject of the study were considered. Namely, the issue of society, the state and the borders of the state, which is the main element of this phenomenon, was considered. It was determined that society is a set of people living in a common territory and connected by common interests. The state is defined as a political and territorial organization of society in a specific territory, where the legal system operates, there are authorities, a taxation system, an army, as well as optional elements such as: a flag, a coat of arms, an anthem, a currency, a language. The state border acts as a unifying element of society and the state, as well as a feature that guarantees the unity of the existence of members of society in a certain territory and the sphere of distribution of power of state bodies, the legal system.

Conclusions. Having studied scientific views and analyzed the results obtained, the connection of the state border with the key components of the study was established, namely society and the state. It was determined that society is a primary phenomenon that determines the emergence of the state, as a means of organizing its members and managing them. Law acts as a means of influencing the state on society by regulating social relations. The state border is the main element of the state phenomenon that determines the boundaries of the existence of the state in which society lives (i.e. it also determines the boundaries of the existence of society) and the scope of law, which itself acts as a means of ensuring the existence of society and the state.

KEYWORDS: *state, society, state border, territory, legal system.*

REFERENCES

1. General sociology: lecture notes / A. F. Ablov. Odesa: Odessa National University named after I. I. Mechnikov, 2019. 130 p. (In Ukrainian)
2. Society as a social system // ipt: website. 10/14/2024. URL: <https://ipt.nmu.org.ua/ua/library/soc/Society-as-a-social-system.pdf> (access date 12.14.2024). (In Ukrainian)
3. The concept of society // Studies: website. 10/14/2024. URL: https://studies.in.ua/sociology_seminar/515-ponyattya-susplstva.html (access date 12.14.2024). (In Ukrainian)
4. Chernysh N. Sociology. Lecture course: textbook. Lviv: Kalvariya, 2003. 543 p. (In Ukrainian)
5. Kozyrev M. P. Sociology: textbook. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 2013. 440 p. (In Ukrainian)
6. General sociology: textbook for students of higher education. / M. I. Piren. Kyiv: DP "Publishing house "Personnel", 2014. 478 p. (In Ukrainian)
7. Sociology: textbook / M. P. Trebin, V. D. Vodnik, G. P. Klimova and others; edited by M. P. Trebin. Kharkiv: Law, 2010. 224 p. (In Ukrainian)
8. Topolevskyi R. B., Fedina N. V. Theory of state and law: textbook. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 2020. 268 p. (In Ukrainian)
9. Lysyak O. I., Sokolkin V. L. Fundamentals of the theory of state: textbook. Kharkiv: UkrDUZT, 2019. 124 p. (In Ukrainian)
10. General theory of state and law: a textbook for students of higher legal educational institutions / M. V. Tsvik, O. V. Petryshyn, L. V. Avramenko and others; edited by Dr. of Law, Prof., Academician of the Academy of Law of Ukraine M. V. Tsvik, Dr. of Law, Prof., Academician of the Academy of Law of Ukraine O. V. Petryshyn. Kharkiv: Pravo, 2009. 584 p. (In Ukrainian)
11. Theory of state and law: a textbook / E. V. Bilozorov, V. P. Vlasenko, O. B. Horova, A. M. Zavalny, N. V. Zayats and others; edited by S. D. Gusareva, O. D. Tikhomirov. Kyiv: NAVS, Education of Ukraine, 2017. 320 p. (In Ukrainian)
12. Samilo G.O. Theory of State and Law: Textbook. Zaporizhzhia: Prosvita, 2010. 348 p. (In Ukrainian)
13. Volynka K. G. Theory of State and Law: Textbook. Kyiv: MAUP, 2003. 240 p. (In Ukrainian)

14. Theory of State and Law: Textbook / Krestovska N.M., Matveeva L.G., Tytska Ya. O., Atamanova N.V., Arabadzhi N.B. International Humanitarian Univ.. Odesa, 2021. 193 p. (In Ukrainian)
15. Theory of State and Law: Textbook. for the training of specialists in information security / O. O. Tikhomirov, M. M. Mikulina, Yu. A. Ivanov and others; edited by L. M. Strelbitskoy. Kyiv: Condor-Publishing House, 2016. 332 p. (In Ukrainian)
16. Skakun O.F. Theory of State and Law: Textbook. Kharkiv: Konsum, 2001. 656 p. (In Ukrainian)
17. State Territory and State Border: Textbook / D. A. Kuprienko, Yu. A. Dem'yanyuk, O. V. Didenko. Khmelnytskyi: NADPSU, 2014. 256 p. (In Ukrainian)
18. Klimova G. P. Conceptual Approaches to the Concept of "State". Bulletin of the National University "Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine". 2015. No. 2 (25). P.161-169. (In Ukrainian)
19. Ortynskiy V. State Unity and Territorial Integrity of Ukraine as Objects of Legal Support. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Series: "Legal Sciences"*. 2020. Vol. 7, No. 2. P. 1-9. DOI: <http://doi.org/10.23939/law2020.26.001> (In Ukrainian)
20. Zadorozhny O. V. Formation and normative content of the principle of territorial integrity of states as a basic principle of international law. University Scientific Notes. 2015. No. 1. P. 231–248. (In Ukrainian)
21. Paloma Puente-Lozano, Jacobo García-Álvarez Recent geohistorical research on boundary-making. Challenging conventional narratives on borders and modern state-building. *Geography compass*. 2022. Volume16, Issue1. P. 1-14. URL: <https://compass.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/gec3.12602> (access date 14.12.2024).
22. Beth A. Simmons, Michael R. Kenwick Border Orientation in a Globalizing World. *American Journal of Political Science*. 2022. Volume 66, Issue 4. P. 853-870. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/ajps.12687#:~:text=We%20measure%20border%20orientation%20using%20novel,%20geospatial%20data?msocid=22f0b8de3645628723b0aac9324560fb> (access date 14.12.2024).
23. Anssi Paasi Borders. *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization*. 2012. Vol. I. P. 125-126. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9780470670590.wbeog050> (access date 12.14.2024).
24. Lauren D. Heidbrink Borders : *The International Encyclopedia of Anthropology*. Wiley-Blackwell, 2018. P.1-5. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9781118924396.wbiea2029> (access date 12.14.2024).
25. Helga Tawil-Souri Borders : *The Handbook of Media and Culture in the Middle East*, 2023. P.520-525. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/action/doSearch?AllField=borders> (access date 12.14.2024).

The article was received by the editors 20.04.2025

The article is recommended for printing 27.05.2025